

*Кумейко А. В.,**докторант відділу аспірантури і докторантури
Національної академії Служби безпеки України*

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ЗАПОБІГАННІ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Анотація. У науковій статті встановлено роль та значення Служби безпеки України у запобіганні правопорушень у сфері енергетичної системи. Визначено, що енергетична система України в умовах повномасштабної війни з Російською Федерацією ставить перед державою чисельні виклики, що пов'язуються із вирішенням таких проблем, як: масові атаки на енергетичні об'єкти (ракетні та дроніві бомбардування, руйнування інфраструктури, захоплення та утримання окупаційними військами призводять до значних пошкоджень енергетичної системи України); стратегічне значення енергетики (енергетика в умовах воєнних дій має стратегічне оборонне і соціальне значення для країни; захист та відновлення енергетичних об'єктів є життєво важливим завданням); енергетична безпека та законодавство (необхідно створити адекватну енергетичну безпеку, захистити внутрішній енергетичний ринок, привести у відповідність чинне законодавство для протистояння загрозам функціонуванню енергетики, включаючи фізичні диверсії, теракти та кібератаки); партнерські відносини між державою та приватним сектором (оскільки критична інфраструктура належить не тільки державі, а й приватному сектору, важливо розвивати стійкі партнерські відносини для ефективного захисту та забезпечення фізичного захисту та стійкості цієї інфраструктури); комплексний підхід до мінімізації загроз (необхідний комплексний підхід, що включає виявлення, протидію загрозам і небезпекам, обумовленим воєнними діями, та своєчасну нейтралізацію потенційних наслідків для критичної інфраструктури); налагодження міжнародного співробітництва, задля мінімізації ризиків аварій та збитків від впливу іонізуючого випромінювання і з врахуванням специфіки атомної енергетики. Зроблено висновок, що ефективне протистояння загрозам енергетичної системи України потребує скоординованих зусиль на національному та міжнародному рівнях, а також оновлення законодавчої та регуляторної бази.

Ключові слова: державна безпека, Служба безпеки України, енергетична система, енергетична безпека, повноваження, контроль.

Постановка проблеми. Питання забезпечення фінансової та економічної безпеки є важливою проблемою, вирішення якої є безумовним базисом для забезпечення соціального добробуту населення України. Відповідно до статті 24 до кола обов'язків Служби безпеки України з питань забезпечення вимог фінансової та економічної безпеки відноситься: здійснення інформаційно-аналітичної роботи задля виявлення загроз економічній та фінансовій безпеці України; виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України,

проводити їх досудове розслідування; розшукувати осіб, які переходять у зв'язку із вчиненням зазначених кримінальних правопорушень – зокрема, контрабанда культурних цінностей та зброї (ст. 201 Кримінального кодексу України [1]), легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 Кримінального кодексу України [1]), умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (стаття 209¹ Кримінального кодексу України [1]) та інших правопорушень, що відносяться до підслідності СБУ у порядку статті 216 Кримінального процесуального кодексу України [2]; здійснювати контррозвідувальні заходи з метою попередження, виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідувально-підривної діяльності проти України; здійснювати відповідно до законодавства профілактику правопорушень у сфері державної безпеки; здійснювати управління об'єктами державної власності, що належать до сфери її управління, у порядку, визначеному законом [2].

Стан дослідження. Питання забезпечення ефективності подолання внутрішніх та зовнішніх загроз державної безпеки в різні часи досліджувались у наукових працях таких вчених, як В.Л. Грохольський [3, с. 120–124], О. Ф. Долженков [4], О.Ю. Дрозд [5], С.О. Дубовий [6], В.А. Ліпкан [7], Ю.О. Легеза [8, 42–49], С.О. Легеза [9] та ін..

Отже, вирішення завдань із запобігання проявам порушень у сфері державної безпеки є стратегічно важливим та відноситься до змісту діяльності СБУ. Розвиток суспільного життя в Україні засвідчив виникнення нових видів правопорушень у сфері державної безпеки, серед яких варто виокремити такі діяння, як діяння кібертероризм, колобараційна діяльність, екстремізм, неофашизм, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму тощо.

Метою статті є встановлення ролі та значення Служби безпеки України у запобіганні правопорушень у сфері енергетичної системи.

Виклад основного матеріалу. О. Резнік обґрунтовує висновок, що у сфері забезпечення належного виконання економічної та фінансової функцій держави СБУ виконує «профілактичну, інформаційно-аналітичну, оперативну-розшукову, контррозвідувальну діяльність», що спрямовується на виявлення та розкриття правопорушень, що своїм об'єктом мають національні інтереси із економічного зростання та розвитку [10, с. 77–79].

Згідно із ст. 6 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» встановлюється, що у сфері державної фінансової та економічної безпеки СБУ може здійснювати контррозвіду-

вальну діяльність у разі наявності таких підстав, як: наявність достатньої інформації, що потребує перевірки за допомогою спеціальних форм, методів і засобів, про: здійснення розвідувальної діяльності проти України спеціальними службами іноземних держав, а також організаціями, окремими групами і особами; посягання на державний суверенітет, конституційний лад і територіальну цілісність України; терористичні посягання чи терористичну діяльність, кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку; виконання визначених законом завдань щодо: контррозвідувального забезпечення економічного, інформаційного, науково-технічного потенціалу, оборонно-промислового і транспортного комплексів та їх об'єктів, національної системи зв'язку, Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, військово-технічного співробітництва, дотримання міжнародних режимів нерозповсюдження [11].

При цьому безпосередньо на законодавчому рівні не встановлюється коло імперативних контррозвідувальних заходів, що мають вчинятися СБУ в процесі забезпечення нею належного виконання економічної функції держави як складової системи державної безпеки. Задля реалізації функції із запобігання правопорушень у сфері фінансової та економічної безпеки СБУ вживає самостійно або спільно із іншими правоохоронними та управлінськими органами публічної влади заходи оперативно-розшукового характеру, що розуміються як «система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів» (ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [12].

У світлі визначення питання забезпечення вимог економічної безпеки важливе значення має налагодження тісної взаємодії між СБУ та іншими правоохоронними органами, зокрема, АРМА, та Бюро економічної безпеки України [13]. Оцінка вилученого та арештованого майна та інших активів здійснюється АРМА за вимогою органів досудового розслідування, прокуратури, спеціальних служб, в тому числі із Службою безпеки України та суду в порядку, визначеному пунктом 3 частини першої статті 9 Закону України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII [14]. Важливо підкреслити, що вимагає зростання інформаційної взаємодії між учасниками механізму запобігання правопорушень, що посягають на державну безпеку, що вимагає здійснити підвищити ефективність співпраці Агентства з розшуку та менеджменту активів (АРМА) та Служби безпеки України. СБУ у світлі боротьби з розшуком необґрунтованих активів виконують функціонального органу спеціального призначення з правоохоронними функціями, що в умовах війни ідентифікує та притягує до відповідальності колаборантів, зрадників та прихильників “руського міра”, майно яких першочергово має працювати на державу та її економіку [15]. СБУ як суб'єкт кримінального провадження спільно з прокуратурою подає клопотання для арешту майна вказаних осіб, що перебувають під санкційними обмеженнями. В цьому сенсі є важливим налагодження співробітництва між АРМА та СБУ задля подальшого процесуального розгляду справи про порушення вимог державної економічної безпеки, уніфікації діяльності із блокування використання необґрунтовано здобутих активів, унеможливлення їх використання, належного арешту та вжиття заходів із подальшого управління ними.

Наступним функціональним завданням Служби безпеки України є забезпечення вимог державної екологічної системи та ефективності енергетичної інфраструктури та системи. Відповідно до Наказу Міністерства енергетики та вугільної промисловості України від 16.04.2014 № 306 «Про внесення змін до Правил взаємовідносин між Державним підприємством «Національна енергетична компанія «Укренерго» та суб'єктами (об'єктами) електроенергетики в умовах паралельної роботи в складі Об'єднаної енергетичної системи України» [16] встановлюється, що енергосистема – це «сукупність електростанцій, електричних і теплових мереж, інших об'єктів електроенергетики, які об'єднані спільним режимом виробництва, передачі та розподілу електричної і теплової енергії та територіально розміщені в регіоні України, підпорядкованому в частині централізованого диспетчерського (оперативно-технологічного) управління режимом роботи однієї електроенергетичної системи ДП «НЕК «Укренерго»». В Україні діє Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII «Про ринок електричної енергії» [17], де встановлюється, що електроенергетика є галузь економіки України, що забезпечує споживачів електричною енергією, що виробляється на об'єктах електроенергетики і є товаром, призначеним для купівлі-продажу. До повноважень СБУ відноситься забезпечення безпеки об'єктів критичної енергетичної інфраструктури, що розуміються об'єкти енергетичної інфраструктури, що є необхідними для забезпечення життєво важливих для суспільства функцій, безпеки та добробуту населення, виведення з ладу або руйнування яких матиме суттєвий вплив на національну безпеку та оборону, навколишнє природне середовище та може призвести до значних фінансових збитків і людських жертв, віднесені до критичної інфраструктури в порядку, визначеному законодавством [17]. У проекті Закону України «Про державний енергетичний контроль», який був оприлюднений у квітні 2023 року Державною інспекцією енергетичного нагляду України. У п. 6. ст. 1 вказаного законопроекту зазначається, що державний енергетичний контроль – це діяльність центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в галузях електроенергетики, теплопостачання, на ринку природного газу, його територіальних органів із забезпечення додержання учасниками ринку електричної енергії, суб'єктами відносин у сфері теплопостачання, суб'єктами ринку природного газу вимог нормативно-правових актів, норм і правил у сферах електроенергетики, теплопостачання, на ринку природного газу з питань технічної експлуатації електричних станцій і мереж, технічного стану електричних установок і мереж, технічного стану та експлуатації теплових, тепловикористальних установок та мереж, технічного стану газотранспортних і газорозподільних систем тощо, що здійснюється з метою забезпечення енергетичної безпеки України, надійного та безпечного виробництва, транспортування, передачі, розподілу та постачання електричної та теплової енергії, природного газу з урахуванням захисту прав та інтересів учасників ринку електричної енергії, суб'єктів відносин у сфері теплопостачання, суб'єктів ринку природного газу шляхом запобігання, виявлення, фіксації порушень законодавства у сферах електроенергетики, теплопостачання, на ринку природного газу та притягнення винних осіб до відповідальності [18].

В умовах воєнного стану особливо гостро постало питання забезпечення безпеки енергетичної інфраструктури, де важ-

ливе значення займає СБУ, на яку покладається виконання таких завдань, як: виявлення, стримання, нейтралізація, запобігання загрозам і небезпекам, спрямованим на забезпечення енергетичної і ядерної безпеки критичної інфраструктури країни; зниження рівня вразливості критично важливих активів, об'єктів, систем і мереж; мінімізація потенційних негативних шкідливих наслідків для критичної інфраструктури інцидентів або несприятливих подій [19].

Взаємодія СБУ із виконання зазначених завдань має відбуватися у відповідності до ряду стратегічних актів, зокрема, Рішення РНБО України від 13 січня 2023 року щодо питань енергетичної безпеки та невідкладних заходів із забезпечення роботи національної економіки під час осінньозимового періоду 2022/23 року [20], а також Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 7 листопада 2023 року «Щодо додаткових заходів із посилення стійкості функціонування енергетичної системи та підготовки національної економіки до роботи в осінньо-зимовий період 2023/24 року» [21] та ін.

В умовах воєнного стану набуває актуальності питання усунення проявів правопорушень, пов'язаних із колабораційною діяльністю, що спрямовується на здійснення протидії підривної діяльності, вимагає життя заходів із забезпечення протиракетного і протидронового захисту об'єктів критичної інфраструктури, а також проведення контрдиверсійних та антитерористичних заходів. Стратегія запобігання правопорушенням, що посягають на енергетичну систему та об'єкти критичної енергетичної інфраструктури має бути розроблена як на загальнонаціональному рівні, так і на рівні окремих регіонів, зокрема, регіонів, що найбільше потерпають від воєнного впливу з боку держави – агресора.

До компетенції СБ України в цьому сенсі відноситься життя комплексу контррозвідувальних, контрдиверсійних, антитерористичних заходів, що мають спрямовуватися на захист об'єктів критичної інфраструктури. При цьому енергетична система України існує в умовах наявності проблем, що є успадкованими ще з радянських часів, і не були вирішені під час років незалежності України, до початку повномасштабного вторгнення, попри їх визнання Стратегією національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26.05.15 р. № 287/2015 р [22]. Такими «успадкованими» проблемами забезпечення енергетичної безпеки в Україні є: застарілість актів національного законодавства України з питань енергетики; централізований характер енергетичної системи. В умовах воєнного стану додалися проблеми переходи до побудови економіки, зорієнтованої на забезпечення потреб оборони країни, що має бути досягнуто в умовах щоденного знищення об'єктів критичної інфраструктури.

Висновки. Енергетична система України в умовах повномасштабної війни з Російською Федерацією ставить перед державою чисельні виклики, що пов'язуються із вирішенням таких проблем, як: масові атаки на енергетичні об'єкти (ракетні та дронів бомбардування, руйнування інфраструктури, захоплення та утримання окупаційними військами призводять до значних пошкоджень енергетичної системи України); стратегічне значення енергетики (енергетика в умовах воєнних дій має стратегічне оборонне і соціальне значення для країни; захист та відновлення енергетичних об'єктів є життєво важливим завданням); енергетична безпека та законодавство

(необхідно створити адекватну енергетичну безпеку, захистити внутрішній енергетичний ринок, привести у відповідність чинне законодавство для протистояння загрозам функціонуванню енергетики, включаючи фізичні диверсії, теракти та кібератаки); партнерські відносини між державою та приватним сектором (оскільки критична інфраструктура належить не тільки державі, а й приватному сектору, важливо розвивати стійкі партнерські відносини для ефективного захисту та забезпечення фізичного захисту та стійкості цієї інфраструктури); комплексний підхід до мінімізації загроз (необхідний комплексний підхід, що включає виявлення, протидію загрозам і небезпекам, обумовленим воєнними діями, та своєчасну нейтралізацію потенційних наслідків для критичної інфраструктури); налагодження міжнародного співробітництва, задля мінімізації ризиків аварій та збитків від впливу іонізуючого випромінювання і з врахуванням специфіки атомної енергетики. Таким чином, ефективне протистояння загрозам енергетичної системи України потребує скоординованих зусиль на національному та міжнародному рівнях, а також оновлення законодавчої та регуляторної бази.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1353>
3. Грохольський В. Л. Загальні визначення принципів права. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 2002. Вип. 19. С. 120–124.
4. Долженков О.Ф. До питання про оптимізацію співвідношення оперативно-розшукової та слідчої функції. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 1999. Випуск 2. С. 25–29.
5. Дрозд О. Ю. Основні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у сфері захисту викривачів. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 9–10 груд. 2020 р.): у 2 ч. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 1. С. 94–96.
6. Дубовий С. О. Адміністративно-правові засади контрольно-наглядової діяльності правоохоронних органів у сфері обігу підкацизованих товарів: автореф. дис. канд. юрид. наук. Науково-дослідному інституту публічного права. Національна академія внутрішніх справ, 2021. 24 с.
7. Ліпкан В. А. Національна безпека України. Київ. КНБ, 2009. 574 с.
8. Легеца Ю.О. Особливості кримінальної відповідальності за рейдерство. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*, 2022. № 1 (61), 42–49. <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2022.1.7>
9. Легеца Є.О., Легеца Ю.О. Напрями вдосконалення законодавства України в частині адміністративно-правового забезпечення реалізації економічної функції держави. *ScienceRise : Juridical Science*. 2019. Volume 2 (8). С. 28–33.
10. Резнік О. Роль Служби безпеки України як правоохоронного органу в захисті фінансової системи держави. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2016. № 10. С. 77–79.
11. Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26 грудня 2002 року № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text>
12. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

13. Місія та стратегічні напрями. Бюро економічної безпеки України. URL: <https://esbu.gov.ua/pro-biuro/misiia-ta-stratehichni-napriamy>
14. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>
15. АРМА та СБУ посилять міжвідомчу співпрацю в питаннях арешту активів. URL: <https://arma.gov.ua/news/typical/arma-ta-sbu-posilyat-mijvidomchu-spivpratsyu-v-pitanniah-areshtu-aktiviv>
16. Про внесення змін до Правил взаємовідносин між Державним підприємством «Національна енергетична компанія «Укренерго» та суб'єктами (об'єктами) електроенергетики в умовах паралельної роботи в складі Об'єднаної енергетичної системи України: Наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України від 16.04.2014 № 306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0955-14#Text>
17. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>
18. Про державний енергетичний контроль: проект Закону України. URL: <https://sies.gov.ua/regulyatorna-diyalnist/proekti-regulyatornih-aktiv/proiekt-zakonu-ukrainu-pro-derzhavnyi-enerhetychnyi-kontrol>
19. Когут Ю.І. Енергетичні війни як загроза національній безпеці держав Євросоюзу. Київ. 2022. 270 с. 2. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3667074-polsa-gotova-nadati-ukraini-tretijpaket-energeticnoi-dopomogi.html>
20. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 січня 2023 року «Щодо стану виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України з питань енергетичної безпеки та невідкладних заходів із забезпечення роботи національної економіки під час осінньо-зимового періоду 2022/23 року в умовах особливого періоду»: Указ Президента України від 13 січня 2023 року № 18/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18/2023#Text>
21. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 7 листопада 2023 року «Щодо додаткових заходів із посилення стійкості функціонування енергетичної системи та підготовки національної економіки до роботи в осінньо-зимовий період 2023/24 року»: Указ Президента України від 7 листопада 2023 року. URL: <https://www.mbo.gov.ua/ua/Ukazy/6699.html>
22. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки

України»: Указ Президента України від 26.05.15 р. № 287/2015 р.
URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>

Kumeiko A. The role and significance of the security service of Ukraine in preventing offenses in the field of the energy system

Summary. The scientific article establishes the role and importance of the Security Service of Ukraine in the prevention of offenses in the field of the energy system. It was determined that the energy system of Ukraine in the conditions of a full-scale war with the Russian Federation poses numerous challenges to the state, which are connected with the solution of such problems as: massive attacks on energy facilities (missile and drone bombings, destruction of infrastructure, capture and detention by occupying troops lead to significant damage to the energy system of Ukraine); the strategic importance of energy (energy in the context of military operations has strategic defense and social importance for the country; protection and restoration of energy facilities is a vital task); energy security and legislation (it is necessary to create adequate energy security, protect the internal energy market, align existing legislation to counter threats to the functioning of the energy industry, including physical sabotage, terrorist attacks, and cyber attacks); partnerships between the state and the private sector (since critical infrastructure belongs not only to the state, but also to the private sector, it is important to develop sustainable partnerships to effectively protect and ensure the physical protection and resilience of this infrastructure); an integrated approach to minimizing threats (an integrated approach is necessary, including detection, countermeasures against threats and dangers caused by military actions, and timely neutralization of potential consequences for critical infrastructure); establishment of international cooperation, in order to minimize the risks of accidents and damages from the impact of ionizing radiation and taking into account the specifics of nuclear energy. It was concluded that effective resistance to threats to the energy system of Ukraine requires coordinated efforts at the national and international levels, as well as updating the legislative and regulatory framework.

Key words: state security, Security Service of Ukraine, energy system, energy security, authority, control.